

УДК 658+339.137.2

© 2011

*Ждамірова А. О., аспірант**

Сумський національний аграрний університет

ЦІНОВІ, ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ ТА ПОДАТКОВІ ВІДНОСИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Рецензент – кандидат економічних наук О. В. Дорофєєв

Сутність поняття «податкові відносини» визначено як відносини, що виникають на підставі податкових норм, які встановлюють, змінюють або скасовують податкові платежі, учасники яких наділені суб'єктивними правами й обов'язками, пов'язаними зі сплатою податків. Розглянуто шляхи вдосконалення системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників. Встановлено, що сільськогосподарські підприємства не можуть бути конкурентоздатними без ефективно функціонуючого податкового механізму. Проаналізовано особливості реалізації цінових відносин в Україні.

Ключові слова: цінові відносини, фінансово-кредитні відносини, конкурентні переваги, економічна діагностика, ринок.

Постановка проблеми. Сучасний етап за змістом соціально-економічних і організаційних перетворень в агропромисловому комплексі України характеризується формуванням нових виробничо-господарських структур, переважно ринкового типу, розширенням орендних відносин на селі, розвитком підприємницької діяльності тощо. Нинішня ситуація в сільському господарстві України вимагає пошуку науково обґрунтованих шляхів виходу з економічної кризи. Обов'язковими умовами економічного зростання галузі є створення ефективних систем ціноутворення, податкової політики, кредитування, інвестування. Система цін та ціноутворення визначає перспективи розвитку галузі, її конкурентоспроможність і можливість забезпечення споживачів якісною продукцією. Трансформація фінансово-кредитних відносин в аграрній сфері, зумовлена ринковими перетвореннями, гостро поставила на порядок денний проблему розбудови кредитної інфраструктури – потужного важеля спрямування в аграрний сектор економіки значних фінансово-кредитних потоків.

Аналіз основних досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Основні положення сучасних концепцій, моде-

лей та механізмів і схем кредитування підприємств викладено у працях багатьох науковців, таких як В. Амбросова [1, с. 73–79], В. Т. Гусакова [3, с. 118–128], В. М. Дем'яненко [4, с. 66–72], В. Онегіна [12, с. 66–72], П. Саблука [13, с. 11, 92] та ін., де широко висвітлено питання сутності й специфіки кредитних відносин в аграрному сегменті економіки та існуючих механізмів системи кредитування агроформувань суб'єктами фінансово-кредитної сфери в Україні. Теоретичні, методологічні й практичні питання, пов'язані з вивченням особливостей реалізації цінових відносин підприємств, висвітлено в роботах зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема: М. М. Артуса [2, с. 70–164], В. Кириленка [5, с. 56–62], В. Л. Корнієва [7, с. 7–8], С. А. Кравченко [8, с. 184–212], Л. О. Шкварчука [16, с. 128–134] та інших. Вченими-економістами оцінюються зовнішня торгівля та статистика її цін, основні принципи формування цінового механізму в період становлення ринкових відносин, особливості ціноутворення в аграрному секторі сучасних економічних систем. Питання оподаткування сільськогосподарських виробників становлять науковий інтерес багатьох вчених, таких як Ю. Конрад [6, с. 30–34], А. Крисоватий [9, с. 66–68], І. Луніна [10, с. 37–43], П. Мельник [11, с. 67–80], А. Соколовська [14, с. 37–41], Л. О. Шабліста [15, с. 126–148] та інші. Науковцями розглянуто складові податкових відносин, напрями їх розвитку, проблемні питання податкової політики, принципи оподаткування у сільському господарстві, функції податкової системи.

Водночас існує об'єктивна необхідність у поглибленні комплексного дослідження щодо удосконалення цінових, фінансово-кредитних та податкових відносин, як джерела діагностики конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств, використання досвіду розвинутих країн стосовно державного регулювання

* Керівник – доктор економічних наук С. А. Кравченко

сільського господарства. Не одержало належної уваги дослідження проблем становлення фінансово-кредитної інфраструктури в процесі формування конкурентних переваг підприємств, докищо не вироблений комплексний підхід до її розвитку як цілісної системи. Особливості реалізації цінових відносин у сільськогосподарських підприємствах України розкриті не повністю й недосконало. Питання оподаткування сільськогосподарських підприємств (особливо в світлі сучасних процесів у галузі) недостатньо розроблені. Викладене вище вимагає наразі свого наукового обґрунтування й розробки специфічного інструментарію та механізмів оподаткування.

Мета і завдання досліджень. Метою даної статті є розкриття й обґрунтування особливостей розвитку цінових, фінансово-кредитних і податкових відносин як джерела діагностики рівня конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств.

Завданнями досліджень було: розглянути шляхи вдосконалення системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників; проаналізувати особливості реалізації цінових відносин підприємств; обґрунтувати особливості, що зумовлюють необхідність врахування вимог галузі щодо організації її кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Матеріали і методи досліджень. Для написання статті були використані результати досліджень провідних вчених-економістів та дані Держкомстату України. Досягненню цілі сприяли *загальнонаукові методи*: методи імперичних досліджень (вимірювання, порівняння, спостереження), методи теоретичних досліджень (аналіз і синтез), а також низка *спеціальних економічних методів*, зокрема: діалектичний метод пізнання, абстрактно-логічний, історико-економічний та класифікаційно-аналітичний.

Результати досліджень. Податкові, цінові та фінансово-кредитні відносини виступають основними складовими в умовах ринку, а відтак суттєво впливають на рівень їхнього розвитку. На жаль, той стан, у якому перебувають нині сільськогосподарські підприємства в Україні, важко назвати задовільним, тому необхідно постійно проводити аналіз існуючих проблем і намагатися посилювати ті конкурентні переваги, які наявні на підприємствах. Розглянемо окремо кожну зі складових системи економічного механізму функціонування підприємств.

Податкові відносини – це відносини, що виникають на підставі податкових норм, які встанов-

люють, змінюють чи скасовують податкові платежі, учасники яких наділені суб'єктивними правами й обов'язками, пов'язаними зі сплатою податків. Податкові відносини виступають однією з основних складових системи економічного механізму функціонування сільськогосподарських підприємств в умовах ринку. Сільськогосподарські підприємства не можуть бути конкурентоздатними без ефективно функціонуючого податкового механізму. Джерелом підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств регіону й потужним механізмом стимулювання соціально-економічного росту є податковий механізм. Податкова політика й податкова система повинні забезпечувати стимулюючу функцію податків і зборів у розвитку сільськогосподарського виробництва; мати оптимальний склад кількісних та якісних показників об'єктів оподаткування; захищати вітчизняних товаровиробників сільськогосподарської продукції від непорядної конкуренції з боку іноземних конкурентів. Шляхи вдосконалення системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників стосуються обґрунтування сплати прямих податків за рахунок прибутку, а податкових платежів – за рахунок витрат виробництва; відпрацювання методики визначення фінансового результату (прибутку) фермерських господарств [4, с. 68–70].

Формування й функціонування ринкових відносин в економіці України значною мірою забезпечується реалізацією цінових відносин та функціонуванням фінансового механізму. Особливістю реалізації вітчизняної цінової політики в аграрній сфері є те, що вона базується на ринковому ціноутворенні в поєднанні з елементами державного регулювання (через механізми встановлення мінімальних закупівельних цін на об'єкти державного цінового регулювання). Нині в Україні окремі шляхи та методичні підходи до вивчення реалізації цінових відносин сприймаються вченими-економістами неоднозначно. Система цін і ціноутворення визначає перспективи розвитку галузі, її конкурентоспроможність і можливості забезпечення споживачів якісною продукцією. В ринкових умовах ціна є грошовим вираженням цінності продукту, ціноутворюючих факторів для покупця, вартості виробництва та реалізації для продавця. Механізмом ціноутворення називають сукупність взаємопов'язаних процесів формування та змін ціни під впливом багатьох економічних й інших факторів, викликаних участю різноманітних господарських суб'єктів, а об'єктом регулювання в механізмі

ціноутворення виступає система цін і певні їх види, а також система методів, що діють на спосіб формування та співвідношення їх рівнів. Механізм регулювання ціноутворення визначається застосуванням методичних підходів для встановлення економічно-обґрунтованої ціни для об'єктів ціноутворення, використання певних видів цін із метою прискорення збуту й реалізації цінової політики підприємства [2, с. 83–112]. Реалізація цінових відносин відображає продаж вироблених товарів і послуг, що перепродаються за встановленими цінами не лише всередині країни, а й за її межами з метою одержання грошового виторгу. Особливістю реалізації цінових відносин в Україні є механізм ринкового ціноутворення, що поділяється на такі складові: механізм формування, механізм реалізації та механізм регулювання цінових відносин.

Для кращого розуміння ситуації, що склалася в аграрному секторі країни, розглянемо середні ціни продажу продукції сільськогосподарськими

підприємствами Сумської області за всіма напрямками реалізації за січень – липень 2009 року.

Середні ціни продажу продукції аграрними підприємствами Сумської області за всіма напрямками реалізації за січень – липень 2009 р., порівняно з січнем – липнем 2008 р., зменшилися на 25,6 %, у тому числі на продукцію рослинництва на 31,0 %, на продукцію тваринництва – на 8,6 % (див. табл.). Сільськогосподарськими підприємствами у січні – липні 2009 р. отримано дотацій для підтримки тваринництва за рахунок коштів податку на додану вартість на суму 20941,5 тис. грн., у тому числі за продану переробним підприємствам худобу в живій вазі 1310,3 тис. грн., за молоко – 19631,2 тис. грн. Головними причинами зниження цін на сільськогосподарську продукцію є не вирішеність структурних проблем сільськогосподарського виробництва, збуту й переробки продукції та інституціональних проблем.

Середні ціни реалізації основних видів аграрної продукції Сумської області

Показник	Січень – липень 2009 р.		Липень 2009 р., грн. за т
	грн. за т	у % до січня – липня 2008 р.	
Зернові й зернобобові культури	726,7	70,5	749,7
у т. ч. пшениця	737,1	77,9	746,9
Насіння соняшнику	1635,6	54,5	1864,7
Худоба та птиця			
(у живій вазі)	10022,4	105,1	10113,6
У тому числі:			
велика рогата худоба	53892	94,1	8436,4
свині	14386,8	117,9	13878,2
птиця	14165,8	218	16659,6
Молоко та молочні продукти	1645	82,8	1568,1
Яйця, тис. шт.	366,4	104,2	417,2

Примітка. Інформаційне джерело – дані Головного управління статистики в Сумській області від 30.07.2009 р.

Протягом останніх років сума банківських кредитів у розвиток сільського господарства країни поступово збільшується. Не зважаючи на очевидний прогрес у розвитку фінансово-кредитних відносин в аграрній сфері обсяги залучених фінансово-кредитних потоків є ще далекими від потреб сектора, а кредитні механізми недосконалі, оскільки кількісні та якісні параметри не відповідають викликам і запитам сьогодення, не враховують у повній мірі об'єктивних економічних інтересів суб'єктів аграрного ринку через незначні обсяги, короткостроковість і високу вартість інвестиційно-кредитних ресур-

сів [15, с. 133–145]. Сучасний фінансово-кредитний механізм в аграрному секторі економіки навіть за умов досконалої конкуренції не може функціонувати без допоміжних інститутів, без специфічної фінансово-кредитної інфраструктури, про що переконливо свідчить світовий досвід. Фінансово-кредитна інфраструктура – особливе економічне явище, що виступає як сукупність специфічних видів діяльності господарюючих суб'єктів на фінансово-кредитному ринку. Нині не відпрацьований єдиний комплексний підхід до розбудови й розвитку фінансово-кредитної інфраструктури – необхідного компо-

ненту й цілісної системи щодо розвитку фінансово-кредитних відносин в аграрній сфері. Розвиток фінансово-кредитних відносин в аграрній сфері має базуватися на ринкових засадах, але з елементами державного регулювання, а принципами побудови кредитної інфраструктури будуть: спеціалізація, рівноправність та свобода вибору, конкуренція, оперативність.

Висновки. Таким чином, у процесі дослідження встановлено, що: 1) податкові відносини – відносини, що виникають на підставі податкових норм, які встановлюють, змінюють або скасовують податкові платежі, учасники яких наділені суб'єктивними правами й обов'язками, по-

в'язаними зі сплатою податків; 2) ціна є грошовим вираженням цінності продукту, ціноутворюючих факторів для покупця, вартості виробництва та реалізації – для продавця; 3) фінансово-кредитна інфраструктура – особливе економічне явище, яке виступає як сукупність специфічних видів діяльності господарюючих суб'єктів на фінансово-кредитному ринку.

Перспективи подальших наукових досліджень у цьому напрямі пов'язані з розробкою шляхів удосконалення функціонування цінових, фінансово-кредитних та податкових відносин як джерела діагностики рівня конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Амбросов В., Онегіна В. Экспорт зерновых и ценовые тенденции / В. Амбросов // Экономика Украины. – 2005. – № 1. – С. 73–79.
2. Артус М. М. Функціонування системи цін у фінансовому механізмі ринкової економіки України: [монографія] / М. М. Артус. – К.: Новий Світ-2000, 2008. – 306 с.
3. Гусаков В. Г. Стратегия устойчивости развития АПК – продовольственная безопасность: [монография] / В. Г. Гусаков, З. М. Ильина, А. А. Попков [и др.]. – Минск: Белорусская наука, 2008. – 508 с.
4. Дем'яненко М. Я. Фінансово-економічні аспекти стабільного розвитку аграрної економіки України: [монографія] / За ред. М. Я. Дем'яненка, М. И. Маліка. – Умань: СПД Сочінський, 2009. – 304 с.
5. Кириленко В., Кириленко Л. Теории цены и современное ценообразование в Украине / В. Кириленко // Экономика Украины. – 2002. – № 8. – С. 56–62.
6. Конрад Ю., Луніна І. Податкова політика в Україні: підходи і перспективи / Ю. Конрад // Економіка України. – 1996. – № 11. – С. 29–37.
7. Корнієв В. Л. Цінова політика підприємства: [монографія] / В. Л. Корнієв. – К: КНЕУ, 2001. – 257 с.
8. Кравченко С. А. Адаптация экономического механизма функционирования сельскохозяйственных предприятий к условиям рынка: [монография] / С. А. Кравченко. – К.: ННЦ ИАЭ, 2008. – 444 с.
9. Крисоватий А. І. Державна податкова політика і система податків / А. І. Крисоватий // Фінанси України. – 1998. – № 1. – С. 64–68.
10. Лунина І. Налоговая политика Украины в контексте создания условий для экономического роста / И. Лунина // Экономика Украины. – 2000. – № 9. – С. 37–47.
11. Мельник П. Вплив податків на перерозподіл народногосподарських ресурсів у ринковій економіці (теоретичний аспект) / П. Мельник // Науковий вісник. – 2000. – № 4 (10). – С. 64–72.
12. Онегіна В. М. Державне регулювання цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників: [монографія] / В. М. Онегіна. – К : ННЦІАЕ. 2007. – 590 с.
13. Саблук П. Т. Ціноутворення в умовах формування ринкових відносин в агропромисловому комплексі: [монографія] / П.Т. Саблук, Ю.Д. Білик. – К.: ВІПОЛ, 1997. – 503с.
14. Соколовська А. Податкова політика в Україні / А. Соколовська // Розбудова держави. – 1998. – № 9–10. – С. 35–43.
15. Шабліста Л. М. Податки як засіб структурної перебудови економіки: [монографія]. / Л. М. Шабліста – К.: Інститут економіки НАН України, 2000. – 217 с.
16. Шкварчук Л. О. Державне регулювання цін на продовольчому ринку: [монографія] / Л. О. Шкварчук. – Львів: Простір-М, 2008. – 356 с.